

Az MNL Pest Megyei Levéltára és a Ferenczy Múzeumi Centrum
kiadvány-bemutatója és megyetörténeti konferenciája
beszámoló

A 2016-os levéltári tudományos ülés egy különösen szép helyszínen, Pest Megye Önkormányzatának dísztermében került megrendezésre. A konferencia lényegében két frissen elkészült kiadványra épült. Az egyik kötet a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum évkönyve: *Studia Comitatusia Új Folyam 2.*, a másik az MNL Pest Megyei Levéltára és Pest Megye Önkormányzata közös kiadványa: *Pest Megye évszázadai – Hivataltörténeti áttekintés*.

Dr. Schramek László (levéltáros, igazgató, MNL PML) rövid felkonferálása után **Szabó István**, Pest Megye Közgyűlésének elnöke nyitotta meg a rendezvényt. Hangsúlyozta a helyszín szimbolikus jelentőségét, s hogy a múlttal való foglalkozás hogyan kapcsolódik össze az élő jelennel, hiszen a konferencia helyszínén épp az a munka folyik, amelynek történetét, előzményeit az elkészült kötet feltárja. Beszédében kiemelte a megye vezetése és a korábban a fenntartása alá tartozó intézmények közötti kapcsolat fontosságát, elmondta, hogy az aláfölérendeltség megszűnésével az együttműködés sokkal inkább partnerkapcsolati jellegűvé vált. Jól példázza ezt a most megjelent kötet, mely a megye támogatásával került kiadásra. Kitért a mű hiánypótló szerepére, ugyanis mindössze az 5. megyei archontológia Magyarországon, amelyre mindnyájan büszkék lehetünk.

Őt követte **Dr. Szabó Csaba** (általános főigazgató helyettes, Magyar Nemzeti Levéltár) a köszöntők sorában, akitől rövid áttekintést kaphattunk a levéltárak, illetve Pest megye fejlődéséről. Kiemelte Pest megye fontosságát, földrajzi adottságait, majd felelevenítette a megyei iratok sokszor hányatott sorsát, mígnem 1997-ben végre méltó körülmények között kerültek elhelyezésre. Felsorolta az utóbbi évek fejlesztéseit a Magyar Nemzeti Levéltár tagintézményeiben, valamint bejelentette, hogy a 2017-es évben végre megkezdődik a Pest Megyei Levéltár raktárkapacitásának kibővítése.

Végül **Kassai Hajnal** (igazgatóhelyettes, Ferenczy Múzeumi Centrum) köszöntője következett, akitől hallhattunk a *Studia Comitatusia* évkönyv előzményeiről, illetve a jelen kötet témáiról. A tavalyi kötet ellentétben, mely inkább helyi jellegű, Szentendre és környéke történetével foglalkozik, az idei kiadvány a megye teljes területéről szolgáltat értékes adatokat. A szerzők is Pest megye különböző településein található, illetve országos illetőségű kulturális intézmények munkatársai közül kerültek ki. Az igazgatóhelyettes asszony rámutatott, hogy az átfogóbb témák mellett több tanulmány is egyéni sorsokkal foglalkozik, valamint külön kuriózumként említette a kötetben szereplő közlekedéstörténeti tanulmányt. Végül utalt a

jövő évi kiadvány tervezetére, melyben a saját múzeumuk anyaga kap majd főszerepet, valamint a történeti munkák mellett a képzőművészeti témák is előtérbe kerülnek.

A köszöntők után bemutatásra került a két említett kiadvány. Először **Dr. Héjjas Pál** (nyugalmazott levéltár-igazgató) méltatta a *Pest Megye évszázadai – Hivataltörténeti áttekintés* című kötetet. Előadásából megtudhattuk, hogy milyen hosszú ideje várat magára a Pest megyei tisztviselői kar összeírása, valamint, hogy a most megjelent kötet jóval több egy átlagos archontológiánál. Négy téma köré csoportosítva időrendben végigköveti Pest megye fennállása óta a közigazgatás alakulását a mai napig. Az első témakörben a területi, a másodikban a hatásköri változásokról olvashatunk, a harmadik rész a megyei hivatalokat, azok feladatait, vezetőit sorolja fel, végül pedig a fontosabb megyei vezetők életrajzait ismerhetjük meg, a kezdetektől napjainkig. A bemutatóban elhangzott még, hogy nemcsak hasznos, de kifejezetten szép kiállítású a kötet, kiváló mellékletekkel, számos képi illusztrációval, valamint hogy a kötethez szorosan kapcsolódik egy, a levéltár honlapján elérhető adatbázis (http://mnl.gov.hu/mnl/pml/pest_megye_archontologiaja_a_kezdetektol_2016_ig), melyben az összegyűjtött tisztviselők alap adatait találhatjuk (név, titulus, időintervallum). Külön kiemelte, hogy jelen kötet kiváló alapját képezi az 1686-ig terjedő időszakra vonatkozóan elkészült Pest megyei monográfia folytatásának.

A konferencia alapját képező másik kiadványt **Dr. Kenyeres István**, Budapest Főváros Levéltára főigazgatója mutatta be. Beszédében kiemelte, hogy a múzeumok immár nem csupán régészeti, néprajzi és képzőművészeti kutatásokat végeznek, hanem történettudományi munkájuk is jelentős. Ennek egyik példája jelen kiadvány, melyben Pest megye területéről a legkülönbözőbb témákban találhatunk tanulmányokat. Mivel a konferencián öt elhangzott a kötetben szereplő tanulmányok közül, csak az ezeken kívüli írásokat ismertette részletesebben. Az első a váci székeskáptalan archontológiája (C. Tóth Norbert), melyben a korábbiakhoz képest jóval bővebb adatbázist találunk, köszönhetően az újabb kutatásoknak, illetve a hozzáférhető források bővülésének (pl. digitalizáció). A következő tanulmány egy öltözködéstörténeti munka (Muntagné Tabajdi Zsuzsanna–Muskovics Andrea Anna–Szacsvey Éva), mely azért is különleges, hiszen nem egy híres viseletes faluról készült, hanem egy átlagos, de szerencsére forrásokban bővelkedő községről, Pócsmegyerről. Ezt követte a szentendrei helyi érdekű vasút vázlatos történetét feltáró tanulmány (Péterffy Gergely), mely nem csupán technikátörténeti szempontból izgalmas, hanem végigköveti, hogy a közlekedés fejlődése milyen hatást gyakorolt a társadalmi változásokra, az agglomeráció, illetve Szentendre kulturális fellendülésére. Ezután a ceglédi Füle Péter frontnaplóját feldolgozó tanulmányt (Gyura Sándor)

hallhattuk, mely a levéltár tavalyi, nagykőrösi konferenciáján szerepelt előadás írásban megjelent, kibővített változata. Végül egy olyan tanulmányból kaphattunk ízelítőt, mely egy „történeti nyomozás” eredményeit tárja elénk arról, hogy a legendai római katolikus templom keresztelő medencéjének miért is van görög felirata (Tyekvicska Árpád).

A kötetbemutatók után rövid kávészünet következett, majd elkezdődött a konferencia.

Első előadóként **dr. Schramek Lászlót** (levéltáros, igazgató, MNL PML) hallhattuk, aki *A nádor és Pest megye kapcsolata a 17. században* címmel tartott érdekes előadást. Megtudhattuk, hogy a rendelkezésre álló források alapján a megye és a mindenkori nádor kapcsolata mindig is szoros volt, szórványos adatok szerint a főispáni funkciókat is a nádor töltötte be, 1659-től pedig ezt törvénybe is iktatták. Feladata alapvetően a tiszti kar karbantartása, illetve a tisztújítás lebonyolítása volt. Láthattunk egy részletes kimutatást arról, hogy milyen gyakran vett részt személyesen, illetve képviselője révén a főispán az alispán választásán, és hogy az idő előre haladtával egyre erősödött a főispán felügyelete a tisztújításon. Az előadó bemutatta, hogy a nádori tisztség milyen feladatokkal bővült azáltal, hogy a főispáni címet is megkapta, majd megismerhettünk néhány konfliktust, ami a megye és vezetője között kialakult, például a Thököly-féle felkelés alatt felmerült problémákat, az Eszterházy Pál főispánsága körüli bonyodalmakat, vagy a Rákóczi szabadságharc idején kettészakadt kuruc-labanc vármegyék helyzetét.

Ezután **Kiss Anita** (levéltáros, igazgatóhelyettes, MNL PML) következett, előadásának címe: *Megye és országgyűlés a 18. században*. Ennek során megismerhettük, hogy a megye miként tudott részt venni az országgyűlés munkájában követei által. Megtudhattuk, hogy milyen okok vezettek a követküldés rendszerének kialakulásához, valamint áttekinthettük ennek folyamatát az országgyűlés összehívásától a követek hazatéréig. Az előadásból kiderült, hogy alapvetően anyagi okok miatt kellett követeket küldeni, mivel a köznemességnek túl nagy terhet jelentett a sokszor akár évekig húzódó országgyűlések alatt az egzisztenciájuk fenntartása. Arról is értesülhettünk, hogy hogyan zajlottak a követválasztások, hány követet választottak, illetve mik voltak ennek nehézségei. Bemutatásra került a követutasítások fejlődése, illetve, hogy a követek mennyiben tartották magukat a kapott instrukciókhoz. Kis ízelítőt is kaphattunk a korabeli országgyűlések hangulatából. Végül megtudhattuk, hogy hazatértük után hogy számoltatták el őket, illetve a bérüket hogyan rendezték, valamint, hogy az ezzel kapcsolatos fennmaradt dokumentumok milyen értékes forrásai a témának.

Maradva az országgyűlési követeknél, de időben egy kicsivel később kapcsolódott az előző előadáshoz **Dr. Völgyesi Orsolya** (történész, tudományos főmunkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet): *Fáy András, Pest vármegye követe az 1832–36. évi országgyűlé-*

sen című előadása. A hosszú és néhol parázs vitákkal teli országgyűlés egy fontos alakját ismerhettük meg, aki kiállt elvei mellett, és markánsan képviselte például a magyar nyelv ügyét az országgyűlés alsó tábláján. Megtudhattuk megválasztásának körülményeit, képet kaphattunk arról, hogy milyen ember is volt, hallhattunk idézetet beszédéből, megismerhettük a titkosrendőrség véleményét személyéről. Arról is sokat hallhattunk, hogy hogyan alakult a magyar nyelv ügye az országgyűlésen, illetve a későbbiekben. Jóllehet korának ismert és elismert írója volt, művelt és kiváló szónok, mégis azt mondhatjuk, hogy nem vált igazi vezéralakká az ellenzék köreiből. Az előadás rámutatott arra, hogy ennek valószínű oka, hogy Kosuthék vezérletével generációváltás ment végbe, melynek Fáy már nem lehetett részese.

Ezután **Berényiné Kovács Gyöngyi** (levéltáros, MNL OL): *Köznemesi pályaképek a „vezérmegyében”* című előadása révén újabb személyeket ismerhettünk meg a megye történetéből, négy köznemesről hallhattunk, akiknek a megyei tisztviselői karrierjük által sikerült feljebb emelkedniük az olykor igen szegényes körülményeikből. Az előadó ismertette a rendelkezésre álló forrásokat, melyeket feltétlenül ismernie kell az e témával foglalkozni vágyóknak. Ezek közül kiemelte a közgyűlési jegyzőkönyveket, nemesi iratokat, adószedői és házipénztári gyűjteményeket. Négy konkrét személy felemelkedésének történetét ismerhettük meg: Földváry Gábor, aki főispáni helytartóságig vitte, Dubraviczky Samu, aki alispán lett, és a járvány, valamint az árvíz idején hősies humanitárius magatartásával vívta ki az emberek nagyrabecsülését. Hallhattunk a nehéz természetű Szentkirályi Móric egykori alispánról, valamint Nyári Pálról is, akit nagy teherbírása miatt vasembernek neveztek, és aki szintén Pest megye alispánja lett.

Az első szakasz utolsó előadója **Gócsáné Dr. Móró Csilla**: (történész, múzeumigazgató, Blaskovich Múzeum), aki *Egy Barabás-festmény margójára – Adatok Máriássy Béla (1824–1897) élettörténetéhez* címmel tartott előadást. Ebben újabb érdekes életutat ismerhettünk meg, nemcsak Máriássy Béla közéleti pályáját, hanem családi hátterét, kapcsolatait, illetve publicisztikai tevékenységét is. Bepillantást nyerhettünk egy köznemesi család életébe, hogy hogyan éltek igazi, békebeli mindennapjaikat, kikkel tartották a kapcsolatot, miféle rendezvényeket, összejöveteleket tartottak. Az előadás során számos képet és fotót láthattunk, melyek a tápiószelei múzeumban találhatóak. Az előadótól megtudhattuk, hogy a Blaskovich család kúriája ad otthont az egyetlen köznemesi kúriamúzeumnak Magyarországon, valamint, hogy a gazdag tárgyi anyagon kívül a család levéltárát is itt őrzik.

Rövid ebédszünet után **Bozó-Szűcs Diána** (történész, muzeológus, FMC) tartotta meg előadását: *Az aszódi evangélikusok házassági kapcsolatai a 19. század közepén* címmel, melyben egy rövid időszakban vizsgálta egy zárt közösség házassági szokásait. A megjelent ta-

nulmánnyal ellentétben – a rendelkezésre álló idő rövidege miatt – az előadáson csak a kézműves családok helyzetét tárgyalta. Az előadásból kiderült, hogy mely családok játszottak meghatározó szerepet a faluban, kik házasodtak leginkább egymás között, és a kívülről jötteknek milyen esélyeik voltak a beilleszkedésre. Végül láthattuk, hogy a házasság milyen felemelkedési lehetőséget biztosított a társadalomban, illetve a szülők hogyan igyekeztek ezen intézményt kihasználni gyermekeik előrejutása érdekében.

Ezt követően **Mészáros László** (történész, muzeológus, Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény) kiállítás-bemutatóját hallhattuk *Nagykőrös az első világháború éveiben* címmel. A múzeumban megtekinthető kiállítás tárlatait hozta elénk képekben, mindegyikhez érdekes adalékokat, történeteket fűzve. A mintegy 60 fotó révén bemutatta, hogy a nagy háború hogyan hatotta át egy város mindennapjait, az emberi veszteségektől, hősi halottaktól a humanitárius megmozdulásokon át egészen a diákok életéig. Megtudhattuk, hogy miféle emléktárgyak készültek ebben az időben, illetve hogyan próbáltak némelyek a háborút kihasználva üzletüket fellendíteni.

Reznák Erzsébet (történész, múzeumigazgató, Kossuth Múzeum, Cegléd) a két világháború közötti időszak eseményeit vizsgálta Cegléden. Előadása során (*Nyolc választás Cegléden, 1920–1939. Képviselők és választók a ceglédi sajtóban*) képet kaphattunk arról, hogy hogyan is működött a képviselőválasztás egy vidéki városban, kik voltak a kor főszereplői, hogyan használták a sajtót kampánycéljaikra. Kiderült, hogy egyáltalán nem jelentett biztos sikert, ha valakinek jó volt a sajtója, illetve az sem jelentett előnyt, ha egy személy ismert volt Cegléden, még ha közkedvelt volt is. Végül megismerhettük két fontosabb személy, Lendvai István és Zsengellér József életét, személyiségét, egyéni sorsuk alakulását.

Maradva a korszakban egy újabb egyéni pályát figyelhettünk meg közelebbről: Hogy hogyan lesz *Parasztgyerekből főszolgabíró – Dr. Benedek János karriertörténete (1924–50)* **Fuchs György** (levéltáros, MNL PML) előadásában hangzott el. Egy rendkívül értékes és érdekes forrás feldolgozását ismerhettük meg, mely az említett Benedek János hat kötetes önéletrajzi írását érinti. A mű nemcsak saját életpályájáról, de a kortársak, valamint az egész akkori magyar társadalom helyzetéről, konfliktusairól, lehetőségeiről és árnyoldalairól is számtalan értékes adalékot tartalmaz. Az előadó bemutatta, hogy egy paraszti sorból származó fiúnak milyen nehézségekkel kellett megküzdenie, hogy feljebb kerüljön a ranglétrán, hogyan kellett az összes állomást végigjárnia, miként alakult magánélete, a végül mi okozta „bukását”. Jóllehet az idő rövidege miatt csak ízelítőt kaphattunk a témáról, mégis jól kirajzolódott a kép egy tehetséges, törekvő emberről, aki a főszolgabíróságig vitte, majd a történelem pontot tett karrierjének végére.

A konferencia záró előadását **Gaálné Barcs Eszter** (levéltáros, MNL PML) tartotta *1956 emlékezete Pest megyében* címmel. Előadásában rövid, lényegre törő historiográfiai összefoglalást hallhattunk a Pest Megyei Levéltárban található, az 1956-os forradalommal kapcsolatos forrásokról, az azokat feldolgozó tanulmányokról, adatbázisokról. Megtudhattuk, hogy az adatgyűjtés már közvetlenül a forradalom után elkezdődött, és hogy ezek a kollégák leleményességének köszönhetően fennmaradtak. Megismerhettünk néhány nevet azok közül, akik a megtorlás következtében a levéltárban leltek menedéket, itt vállalhattak ugyanis csak munkát (pl. Kosáry Domokos, Borosy András, stb.). Végül az emlékévkapcsán készülő új bírósági adatbázis használatáról, tartalmáról is kaphattunk információt.

A nap végén Dr. Schramek László igazgató úr megköszönte azt a munkát, mind a Levéltár, mind a Múzeum, mind a megye vezetése részéről, melynek révén méltóan számolhatott be az intézmény nemcsak egy évének eredményeiről, de mondhatjuk, hogy szinte egy évtizedes vállalkozás megvalósulásáról is.

Fodor Dorottya